

Eindverslag Evaluatiecommissie Integriteitshuis

Maart 2024

The logo for the Dutch political party D66, consisting of a green square with the white text 'D66' inside.

D66

Inhoudsopgave

Deel 1: Opzet van de evaluatie	3
1. Inleiding	3
1.1. Wat is het Integriteitshuis	3
1.2. Wat is de weg van melden?	5
1.3. Omvang van de problematiek	6
1.4. Werkwijze evaluatiecommissie	7
Deel 2: Bevindingen	9
2.1. Krijgt het onderwerp integriteit voldoende aandacht bij D66?	9
2.2. Hoe functioneert het integriteitshuis: is het volledig, ontbreekt er wat, is er iets overbodig?	10
2.3. Hoe vindbaar zijn de onderdelen? Zijn de namen van de instituties bekend?	11
2.4. Bevindingen per orgaan	11
2.4.1. Commissie Integriteitsonderzoeken (CIO)	11
2.4.2. Vertrouwenspersonen	12
2.4.3. Team Verantwoord Gedrag.....	12
2.5. Gesprekken met betrokkenen	13
Deel 3: Conclusies	14
Deel 4: Aanbevelingen	16

Deel 1: Opzet van de evaluatie

1. Inleiding

De Evaluatiecommissie Integriteitshuis D66 is in de zomer van 2023 aan de slag gegaan op verzoek van het Landelijk Bestuur. Het doel is om door een lerende evaluatie de bestaande processen ten behoeve van de integriteit en sociale veiligheid in onze politieke vereniging te verbeteren, waarbij de bevindingen van de evaluatiecommissie ook handvaten bieden die breed in de vereniging bruikbaar zijn om tot concrete aanpassingen te komen.

De fundamenten voor het Integriteitshuis zijn gelegd in 2021 en toen is al vastgelegd dat een evaluatie na enkele jaren uitgevoerd zou worden. Medio 2023 is daartoe door het Landelijk Bestuur deze interne commissie in het leven geroepen, bestaande uit:

- Toon van Asseldonk (voorzitter)
- Berndt Benjamins
- Monique Bonsen
- Ernst Dijkhoorn
- Marc van der Ham

Bovenstaande commissie is verantwoordelijk voor de inhoud van dit rapport. Natuurlijk zijn onze bevindingen gebaseerd op een groot aantal gesprekken, maar de inhoud van dit verslag bevat de analyse, conclusies en bevindingen van dit vijftal.

De commissie dankt iedereen die mee heeft willen werken aan deze evaluatie, met name ook Elise van Zeeland, Allard Altena en Karin Cornelissen, die deel uitgemaakt hebben van de commissie maar om verschillende redenen tijdens de rit af moesten haken. Een bijzonder woord van dank ook aan twee medewerkers van ons Landelijk Bureau die de commissie intensief en professioneel ondersteund hebben: Nienke Gras en Koen van der Weijden.

1.1. Wat is het Integriteitshuis

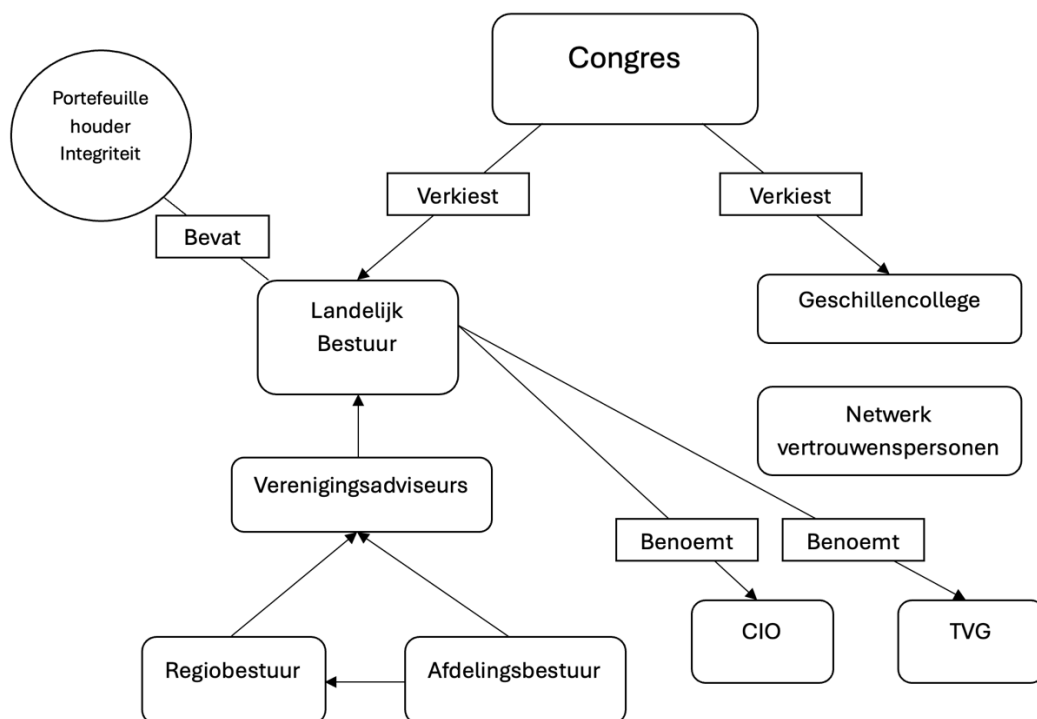
Zoals te zien in figuur 1 hieronder, bestaat het Integriteitshuis van D66 uit verschillende actoren die samen onder een dak functioneren.

- a. Het **congres** is het hoogste orgaan in de vereniging van D66 en speelt een kleine maar zeer belangrijke rol bij de invulling van het integriteitshuis. Het congres benoemt namelijk (in)direct personen die een rol in het integriteitshuis spelen.
- b. Het **Geschillencollege** is het formele orgaan van de vereniging dat besluiten neemt wanneer een lid in beroep gaat tegen een besluit van een partijorgaan (denk hierbij aan het Landelijk Bestuur, een afdelings- of regiobestuur), wanneer dit partijorgaan een beslissing heeft genomen dat de rechtspositie van een lid raakt. Het Geschillen college is formeel en feitelijk, wat wil zeggen dat zij enkel toetsen of een proces goed is verlopen.

- c. Het **Landelijk Bestuur** vormt het dagelijks bestuur van de vereniging. Het Landelijk Bestuur bevat de portefeuillehouder integriteit, wat in de meest voorkomende gevallen de partijvoorzitter is. Omdat integriteit in de laatste jaren belangrijker is geworden en het bewaken ervan daarmee een zwaardere taak is geworden, heeft ook de vicevoorzitter een grotere rol gekregen, zodat ook de vicevoorzitter richting de vereniging en media kan communiceren wanneer dit nodig blijkt.
- d. De vereniging en het Landelijk Bestuur hebben het Landelijk Bureau tot haar beschikking voor de uitvoering. De belangrijkste spelers als het gaat om integriteit zijn binnen het Landelijk Bureau de **Verenigingsadviseurs**. De rol van verenigingsadviseurs is tweedelig. Enerzijds functioneren zij als vraagbaak voor lokale besturen en helpen zij deze bestuurders in hun bestuursfunctie. Anderzijds functioneert een verenigingsadviseur als conflictbemiddelaar en pikken zij signalen op uit de vereniging. Daarbij zijn de conflicten te scheiden in de categorie integriteit en de categorie onderlinge verhoudingen en samenwerking, die op hun beurt wel integriteit kunnen raken.
- Verenigingsadviseurs zetten altijd in op het voeren van een goed gesprek. Vaak gebeurt dit in samenwerking met de afdelings- en regiobesturen.
- e. **Afdelings- en regiobesturen** zijn de eerste personen die zicht hebben op wat er speelt binnen de vereniging en zij spelen daarom een belangrijke rol in het Integriteitshuis. Een lid meldt zich vaak het eerste bij diens afdelings- of regiobestuur omdat zij het dichtste bij de mensen staan. Vaak wordt er in samenspraak met de verenigingsadviseur gezocht naar een passende oplossing. Dit zorgt voor een wisselwerking tussen die twee en het leveren van maatwerk per casus.
- Regio- en afdelingsbesturen hebben ook een belangrijke doorverwijzende functie naar de vertrouwenspersonen.
- f. Het **netwerk van vertrouwenspersonen** bestaat uit lokale, regionale en landelijke vertrouwenspersonen. De lokale en regionale vertrouwenspersonen worden benoemd op ledenvergaderingen. De landelijke vertrouwenspersonen worden benoemd door het Landelijk Bestuur en bestaan uit de vertrouwenspersoon extern en de vertrouwenspersoon inclusie. Ook de coördinator van het netwerk van vertrouwenspersonen wordt benoemd door het Landelijk Bestuur.
- g. **Team Verantwoord Gedrag (TVG)** houdt zich bezig met professionele morele uitgangspunten en omgangsvormen in de partij. TVG doet geen uitspraken over individuele casussen maar brengt algemene adviezen uit aan de vereniging, op landelijk, regionaal en lokaal niveau, over professionaliteit, gedrag, en het bevorderen en borgen van een veilige partijcultuur. Daarnaast kunnen afdelingen en regio's het TVG uitnodigen om met elkaar in gesprek te gaan over verantwoord gedrag, het beter herkennen van onverantwoord gedrag en het acteren hierop. Daarmee heeft het TVG een belangrijke preventieve werking.

TVG heeft de Grondslagen voor Goed Gedrag opgesteld, een gedragscode voor bestuurders, politici en leden van D66.

- h. Bij lastigere situaties en grovere (mogelijke) integriteitskwesties of ongewenst gedrag kan er een melding worden gedaan bij de **Commissie Integriteitsonderzoeken (CIO)**. De commissie kan besluiten onderzoek te doen naar de melding, als alle eerdere stappen zijn ondernomen. De commissie past hoor en wederhoor toe en onderzoekt eventueel beschikbare bronnen en brengt vervolgens een rapport uit met aanbevelingen aan de portefeuillehouder integriteit van het Landelijk Bestuur, maar kan zelf geen maatregelen opleggen. Leden van de CIO worden door het Landelijk Bestuur benoemd.

Figuur 1: Opbouw van het Integriteitshuis van D66

1.2. Wat is de weg van melden?

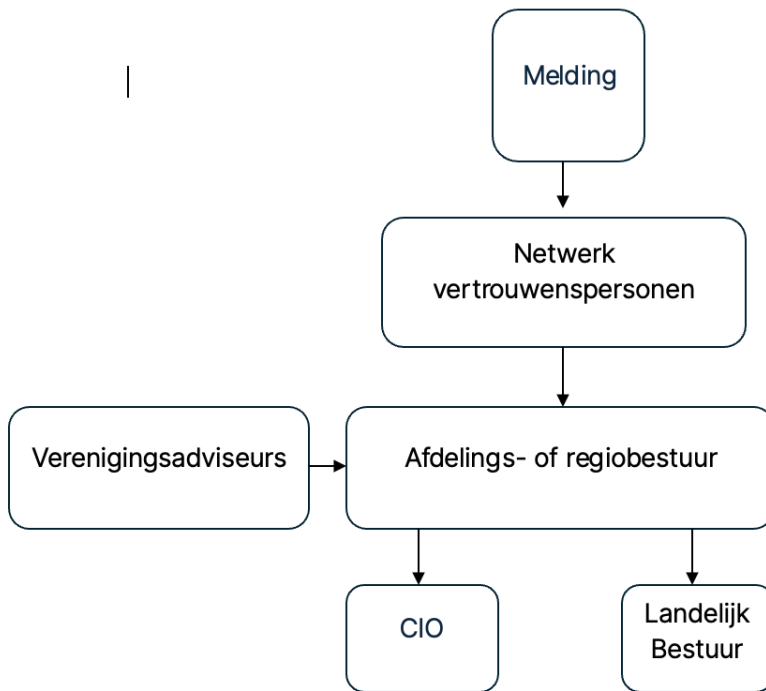
De website van D66 vermeldt het volgende:

“Soms kan zich alsnog een vervelende situatie voordoen. Iemand die een vervelende opmerking maakt. Berichtjes waardoor je je onveilig voelt. Of een aantasting van je persoonlijke integriteit. Je kunt altijd terecht bij een vertrouwenspersoon. Ook – en juist – als je twijfelt.

We gaan altijd uit van een goed gesprek. We geloven – en zien in de praktijk – dat we met elkaar in alle veiligheid lastige situaties kunnen bespreken en oplossen. Bij lastigere situaties en grovere (mogelijke) integriteitskwesties of ongewenst gedrag is het ook mogelijk je te melden bij je afdelingsbestuur of het regiobestuur. Een stap daarna is dat je terecht kunt bij het Landelijk Bestuur of de Commissie Integriteitsonderzoeken.”

Volgens de site van D66 is de juiste manier dus eerst naar het netwerk van vertrouwenspersonen te stappen, bij grovere kwesties een melding te maken bij het afdelings- of regiobestuur en vervolgens, als nodig blijkt, de stap te maken naar het Landelijk Bestuur of de CIO.

Op basis van deze informatie zou een weg van een melding er dus als volgt uit moeten zien, met dien verstande dat niet altijd de gehele weg afgelegd dient te worden maar er al eerder tot een oplossing gekomen kan zijn.

Figuur 2: Weg van een melding

1.3. Omvang van de problematiek

Het vaststellen van de omvang van de integriteitsproblematiek is geen onderwerp van de evaluatie geweest, maar om een beeld te geven van wat er op landelijk niveau terecht komt: in 2022 zijn 11 ingevulde individuele meldingsformulieren binnengekomen bij de CIO, in 2023 waren dat er 4.

Daarnaast zijn er klachten en meldingen op lokaal en regionaal niveau gedaan. Uit onze gesprekken met afdelingsbestuurders komt het beeld naar voren dat er met enige regelmaat sprake is van incidenten, maar de omvang ervan was in het recente verleden relatief beperkt. Opvallend is wel dat in een verkiezingsjaar (met name voor gemeenteraden) het aantal meldingen substantieel groter is dan in de tussenjaren

1.4. Werkwijze evaluatiecommissie

De evaluatiecommissie is in mei 2023 met haar werkzaamheden begonnen na een eerste startbijeenkomst met de partijvoorzitter en de vicevoorzitter namens het Landelijk Bestuur, de manager van het cluster Vereniging en Opleidingen, de Verenigingsadviseur Integriteit en een medewerker van het Landelijk Bureau uit het cluster Vereniging & Opleiding. In deze startbijeenkomst zijn de wensen van het Landelijk Bestuur besproken en heeft de commissie haar voorwaarden waaronder zij dit onderzoek wilde uitvoeren kenbaar gemaakt.

De commissie heeft het onderzoek vervolgens in 3 fases opgedeeld.

1. Als start wilde de commissie breed informatie inwinnen over het onderwerp integriteit. Daarom is dit onderzoek gestart met een oriënterende fase, waarin gesproken is met Mr. Dr. Willeke Slingerland, lector van het lectoraat Weerbare Democratie, verbonden aan de Academie Bestuur, Recht en Ruimte, en met Laura Menenti, werkzaam bij de Regeringscommissaris Seksueel Grensoverschrijdend Gedrag en Seksueel Geweld. Daarnaast is schriftelijke informatie bestudeerd.
2. Vervolgens is de commissie in gesprek gegaan met de verschillende actoren van het Integriteitshuis. De commissie heeft gebruik gemaakt van een semigestructureerde interview structuur voor de gesprekken met de spelers in het integriteitshuis. Dat betekent dat er vooraf een vragenlijst is opgesteld die werd gebruikt als leidraad in alle gesprekken. Onderdeel van het integriteitshuis zijn ook de regio- en afdelingsbesturen. Daarbij is gekozen voor een willekeurige selectie van 3 regiobesturen en 5 afdelingsbesturen. In totaal zijn er in deze fase 20 gesprekken gevoerd.
3. In de derde fase van het onderzoek heeft de commissie gesproken met personen die gebruik maken van dit huis, namelijk de melders en beklagden. Zij zijn degene die de werking van de processen en procedures ondervinden. Er is een oproep gedaan aan alle leden van D66 om zich te melden door middel van een kort bericht in het ledenblad de Democraat. De commissie heeft **geen** respons gekregen op deze oproep aan de leden. Om deze groep toch te kunnen spreken heeft de commissie uitvraag gedaan bij het Landelijk Bestuur. Daarbij waren er enkele criteria waaraan een melder/beklaagde moest voldoen om in aanmerking te komen voor een uitnodiging voor een gesprek met de Evaluatiecommissie, namelijk;
 - De zaak van persoon in kwestie moet een afgesloten zaak zijn;
 - Persoon moet nog lid zijn van D66;
 - Persoon mag zich niet kandideren of gekandideerd hebben voor functies zolang het onderzoek van Evaluatiecommissie loopt.

Uiteindelijk hebben 7 personen mee willen werken aan de evaluatie en zijn in gesprek gegaan met de commissie. In deze gesprekken is de commissie nadrukkelijk niet ingegaan op de inhoudelijke casuïstiek. De gesprekken met beklagden en melders waren enkel bedoeld om te achterhalen of de processen

zoals deze zijn ingericht de juiste zijn en om te achterhalen wat er verbeterd kan worden vanuit het oogpunt van de melders en beklaagden.

De gesprekken in fase 2 en fase 3 zijn altijd door twee commissieleden samen gevoerd en vonden digitaal of fysiek plaats.

Deel 2: Bevindingen

In dit onderdeel van het rapport worden de feitelijke bevindingen van de commissie kort en zakelijk weergegeven. De categorisering komt in grote lijnen overeen met de standaard interviewlijsten die de commissie heeft opgesteld en consistent heeft gebruikt.

2.1. Krijgt het onderwerp integriteit voldoende aandacht bij D66?

Integriteit is de afgelopen jaren een prominent thema geweest binnen onze partij. Landelijk is het onderwerp door enkele casussen die uitgebreid in de media zijn behandeld voor de partijvoorzitter en politieke leiding een prioriteit geworden. Binnen de partij hebben deze casussen tot zorgen en debat geleid. Dat gebeurde tegen de achtergrond van de brede (inter)nationale discussie over integriteit en grensoverschrijdend gedrag (MeToo-beweging, The Voice, NPO). De onrust binnen de partij rondom een specifieke casus was voor het Landelijk Bestuur reden om op enig moment een speciale ledenbijeenkomst te organiseren waar D66'ers met hun vragen en zorgen terechtkonden. Door de partijvoorzitter en de partijleider is per e-mail van 21 april 2022 ("Excuses voor wat fout is gegaan") aan alle leden, onder andere, een overzicht gegeven van structuren en waarborgen ten behoeve van aandacht voor integriteit en het bieden van een veilige omgeving. Uit onze interviews is gebleken dat vooral deze nationale gebeurtenissen het onderwerp integriteit stevig op de agenda hebben gezet binnen de partij.

Daarnaast worden D66'ers, al dan niet in publieke functies namens de partij, natuurlijk ook op regionaal en lokaal niveau geconfronteerd met het onderwerp integriteit. Daarbij wordt door de meeste partijgenoten die wij spraken grofweg onderscheid gemaakt tussen integriteitsschendingen (bijvoorbeeld fraude of belangenverstrengeling) en grensoverschrijdend gedrag (seksuele intimidatie, onveilige werksfeer). In beide categorieën van gedrag kan er daarbij uiteraard sprake zijn van strafbaar gedrag, waarna aangifte bij de politie de aangewezen weg is. Waar het Wetboek van Strafrecht een relatief duidelijke norm is, hebben wij gemerkt dat de overige normen vaak primair subjectief ingevuld worden. De Gedragscode Integriteit die door het Team Verantwoord Gedrag ten behoeve van kandidaten voor verkiesbare- of bestuursposities is opgesteld en ondertekend dient te worden wordt niettemin vaak genoemd en is breed gewaardeerd. De code lijkt de meest concrete en gebruikte uitwerking van een kader voor integriteit binnen onze partij. Aan de hand van die code worden ook steeds frequenter integriteitsgesprekken gevoerd met kandidaten voor gezichtsbepalende functies (TK, EK, EP, PS, bestuurders).

De waarden die ten grondslag liggen aan politieke keuzes of doelstellingen van D66 (zoals vrijheid, rechtvaardigheid, gelijkwaardigheid) laten zich goed vertalen naar concrete normen voor het dagelijks handelen door D66'ers. Daarbij wordt ook de noodzaak van debat en discussie gevoeld. Daar is op dit moment binnen de partij geen structureel platform voor. Behalve de verschillende onderdelen van het Integriteitshuis D66 is er bijvoorbeeld geen periodieke bijeenkomst van

D66-volksvertegenwoordigers en/of (afdelings)bestuurders waar het onderwerp integriteit - de D66-normen daarbij - proactief worden besproken. De lokale en regionale vertrouwenspersonen nemen een belangrijke rol in bij het toepassen en ontwikkelen van D66-normen over integriteit. Zij rapporteren ook aan hun afdelingsvergadering - in algemene termen - over hun activiteiten. Of daarbij ook aan normstelling of norm-bekendheid wordt gedaan, kunnen wij op basis van onze gesprekken niet vaststellen. Het feit dat in elk van onze interviews het belang en de centrale rol van de vertrouwenspersonen is benadrukt, maakt duidelijk dat deze functionaris een essentiële rol vervult rondom het onderwerp integriteit binnen D66.

De bekendheid van de overige organen binnen het integriteitshuis, hun mandaat en protocollen laat nog te wensen over – ondanks de toegankelijke informatievoorziening op de centrale D66 partijwebsite.¹

2.2. Hoe functioneert het integriteitshuis: is het volledig, ontbreekt er wat, is er iets overbodig?

Het ontwerp waarop het huidige integriteitshuis is gebaseerd stamt uit 2021. Het is indertijd, onder grote druk van prominente casussen, snel opgezet. Desalniettemin lijkt de structuur (zie figuur 1) die gekozen is voor het integriteitshuis de vereniging van de noodzakelijke instrumenten te voorzien om in de meest voorkomende gevallen adequaat om te kunnen gaan met integriteitstekwesties.

Uit de evaluatie blijkt dat betrokkenen over het algemeen vinden dat de juiste instrumenten aanwezig zijn. In verschillende bewoordingen kwam in veel gesprekken naar voren dat het integriteitshuis staat, maar dat de fundering ontbreekt. Aan de ene kant is deze metafoor een referentie aan het eerder besproken gebrek aan actieve discussie over normen binnen de partij, onder andere over hoe leden van de vereniging onderling met elkaar omgaan en waar grenzen liggen.

Naast dat normstelling heel belangrijk is als fundament, is de afbakening van de rollen van de verschillende organen binnen de vereniging die zich verhouden tot (vermeende) integriteitstekwesties essentieel. Net als de rolvastheid die de verschillende organen betrachten. In sommige gevallen hebben de organen zelf niet helemaal scherp op hun netvlies staan wat hun rol is of zou moeten zijn. Het Team Verantwoord Gedrag is bijvoorbeeld zelf zoekende wat, na belangrijk werk gedaan te hebben, haar toekomstige functie is. Binnen de CIO was er op enig moment onder de leden geen overeenstemming over de rol van de commissie en de te volgen procedures.

Nog niet iedereen is voldoende op de hoogte van de rolverdeling en van de regels en procedures voor de verschillende organen. Als heel belangrijk wordt ervaren dat de organen de eigen regels heel strak hanteren. Ook als blijkt dat een integriteitstekwestie die al in behandeling is genomen mogelijk buiten de

¹ <https://d66.nl/integriteit/>

grenzen van het mandaat vallen. We moeten er daarbij wel rekening mee houden dat we een vereniging van vrijwilligers zijn. Dat betekent ook dat er grenzen zijn aan wat leden van verschillende organen aankunnen qua werkdruk, specifieke kennis, en ervaring. Bovendien is het belangrijk dat telkens dezelfde procedure wordt gevolgd. De commissie heeft geconstateerd dat een integriteitsmelding in zichzelf al kan leiden tot beschadiging van individuele leden of de partij. Dat risico neemt toe als de procedure niet telkens op dezelfde wijze wordt doorlopen, of als de verschillende actoren in het huis buiten de eigen rol treden.

Breed is de behoefte aan een discussie over normen en waarden binnen de vereniging, waarbij de rolverdeling tussen organen duidelijker gemaakt kan worden, en regels en procedures strak toegepast worden. We hebben geen behoefte aan nieuwe instrumenten aangetroffen.

2.3. Hoe vindbaar zijn de onderdelen? Zijn de namen van de instituties bekend?

In eerste instantie lijkt de vindbaarheid van de verschillende onderdelen van het integriteitshuis geen enkel probleem. Op de landelijke website staat redelijk overzichtelijk vermeld waar en waarvoor jij je als lid eventueel zou kunnen melden en hoe te escaleren indien gewenst of nodig. Wel blijkt uit onze gesprekken dat er op zijn minst meer aandacht nodig is voor de vindbaarheid van deze zelfde instituties op de lokale en regionale websites van de afdelingen. Hier en daar wordt weliswaar melding gemaakt van het bestaan van de "vertrouwenspersoon", over eventuele andere escalatie mogelijkheden wordt niet gerept.

Mensen wisten veelal niet van het bestaan van het integriteitshuis, laat staan van de diverse onderdelen waaruit dit huis dan bestaat. Daarnaast is opmerkelijk te noemen dat vrijwel niemand van de geïnterviewden bekend is met de precieze benamingen van de onderdelen hiervan. Er werd gesproken over "integriteitscommissie", "comité van wijzen" en noem zo maar op.

Een belangrijke schakel in de relatie tussen het Landelijk Bestuur en de leden zijn de verenigingsadviseurs, werkzaam op het Landelijk Bureau. Niet altijd blijkt dit voldoende bekend te zijn bij lokale of regionale bestuurders, ook niet het feit dat zij vertrouwelijk met integriteitsvraagstukken om kunnen gaan.

2.4. Bevindingen per orgaan

De commissie heeft ten aanzien van de belangrijkste organen van het integriteitshuis een aantal concrete/specifieke onderzoeksvragen meegekregen. Deze worden in deze paragraaf behandeld:

2.4.1. Commissie Integriteitsonderzoeken (CIO)

De commissie heeft kunnen vaststellen dat de CIO voldoende toegankelijk is voor leden van onze partij. De kwesties waarover de CIO zich buigt komen langs verschillende routes op de tafel van de CIO. Dat traject zou verbeterd kunnen worden. Het is nu niet duidelijk in welke fase van een casus de CIO wordt ingeschakeld. Het lijkt erop dat kwesties soms (eerst) door het landelijk bestuur

of de verenigingsadviseurs worden behandeld. Dit leidt tot onduidelijkheid of tot een eigen dynamiek. Bovendien kan het werk van de andere organen van het integriteitshuis worden bemoeilijkt. Het lijkt daarom gewenst om een helder proces vast te stellen en daaraan steeds consequent vast te houden.

Er is over het algemeen veel tevredenheid over het functioneren van de CIO. Leden vertelden dat zij deskundig te woord werden gestaan en dat zij goed hun verhaal kwijt konden. Er is zowel bij leden van de CIO zelf als bij de andere actoren in het Integriteitshuis echter onvoldoende duidelijkheid over de taak, werkwijze en opvolging van meldingen. Het is opvallend dat er (zelfs) geen eenduidig beeld is over de status van de afhandeling van de melding (advies of besluit). Het meest dominante beeld is dat de CIO een advies uitbrengt aan het Landelijk bestuur, waarna het Landelijk bestuur een besluit neemt. Daarmee is indirect beroep tegen het advies van de CIO bij het Geschillencollege mogelijk. Het is de vraag of dat wenselijk is.

De CIO maakt bij de behandeling van meldingen geen onderscheid tussen harde integriteitsschendingen van algemene aard (fraude, omkoping, belangenverstrengeling) en ongewenst gedrag/sociale onveiligheid. Leden van de CIO geven zelf aan dat er meer aandacht moet zijn voor scholing en training van leden van de CIO/ actoren in het integriteitshuis.

2.4.2. Vertrouwenspersonen

Het netwerk van Vertrouwenspersonen is essentieel voor het Integriteitshuis. Het netwerk van vertrouwenspersonen bestaat langer dan de andere organen van het Integriteitshuis. Er is veel ervaring en kennis bij de vertrouwenspersonen, waardoor goede gesprekken kunnen worden gevoerd. Eventuele onterechte meldingen kunnen tijdig worden ondervangen. Er is online veel informatie beschikbaar die zorgt voor goede toegankelijkheid. In de praktijk van regio's en afdelingen is het beeld wisselend. Veel hangt af van de invulling die de individuele vertrouwenspersonen aan hun rol geven.

De vertrouwenspersonen zijn in staat om leden te adviseren over het wel of niet officieel melden van de kwestie. Bovendien hebben de vertrouwenspersonen een rol om het Landelijk Bestuur te informeren over de trend die zij uit de gesprekken kunnen afleiden. De structuur van het netwerk voldoet, maar er is wel behoefte aan meer formele inbedding, bijvoorbeeld door een aanstelling door het Landelijk bestuur. Het netwerk van vertrouwenspersonen zet in op uniformiteit en professionaliteit van werken door een duidelijk profiel en het organiseren van masterclasses. Dit kan worden uitgebreid. Aandacht voor dit netwerk mag bovendien nadrukkelijker op lokale en regionale partijwebsites tot uitdrukking komen.

2.4.3. Team Verantwoord Gedrag

De rol van het Team Verantwoord Gedrag lijkt onvoldoende duidelijk voor de actoren in het integriteitshuis. Toch heeft de commissie vastgesteld dat het voor een goed functionerend integriteitshuis en zelfs voor een goed functionerende

(sociaal) veilige vereniging essentieel is dat er wordt bepaald welke normen leidend zijn. Het TVG heeft daaraan de afgelopen jaren een waardevolle bijdrage geleverd. De integriteitsformulieren en -gesprekken in het kader van kandidaatstellingen vervullen een goede rol. Het overleg tussen de voorzitters van de CIO, het TVG en het netwerk van Vertrouwenspersonen blijkt waardevol. Het is nu niet duidelijk hoe het verder moet met de preventieve kant van het integriteitshuis.

2.5. Gesprekken met betrokkenen

Wij spraken met 7 personen die in het verleden betrokken zijn geweest bij een integriteitsmelding. Daarvan hebben 5 personen zelf een melding gedaan en is er een melding binnengekomen over de 2 andere personen.

Alle zaken zijn afgehandeld. Vaak betreft het zaken die wellicht beter op lokaal of afdelingsniveau afgehandeld konden worden. Maar omdat vertrouwenspersonen niet beschikbaar of bereikbaar waren en lokale bestuurders zich liever niet met de casus bezig wilden houden, kwamen ze toch bij de landelijke CIO terecht. Nagenoeg iedereen is positief over de wijze waarop daar het gesprek gevoerd werd en ook over de professionaliteit van de gesprekspartners (doorgaans een commissie van 3).

Als vertrouwenspersonen en lokale bestuurders wel hun rol hadden genomen zouden slechts enkele gevallen doorgeleid zijn naar de CIO. Vaak gaat het om lokale geschillen of gevoeligheden rondom het verdelen van functies en het samenstellen van kieslijsten.

Men vond de procedure vaak onduidelijk, of er werd van af geweken zonder nadere toelichting. Hoor en wederhoor wordt uiteraard meestal toegepast maar niet altijd. De behoefte aan nazorg blijkt groot te zijn, maar daar wordt nog zelden invulling aan gegeven.

Wat de commissie verder is opgevallen is dat incidenten grote indruk maken op betrokkenen en dat de situatie vaak vergaande gevolgen heeft gehad voor de personen, het plezier om voor de vereniging betrokken te zijn en soms voor politieke carrières.

De gesprekken bevestigen voor ons hoe essentieel een degelijk en deugdzaam Integriteitshuis is voor onze Vereniging.

Deel 3: Conclusies

1. Het integriteitshuis staat, maar het staat nog niet als een huis. Er is veel waardering binnen de partij voor de aandacht die het onderwerp na enkele incidenten enkele jaren geleden gekregen heeft. Natuurlijk kent niet iedereen wat er allemaal in het integriteitshuis is ondergebracht, maar onze conclusie is dat er voor alle aspecten voldoende aandacht is. Landelijk hebben daarbij met name de CIO en het TVG zich tot belangrijke, gewaardeerde en deskundige organen ontwikkeld.
2. In principe zijn de juiste instrumenten in het integriteitshuis ondergebracht, maar de onderlinge samenhang is niet altijd helder. De eerste intake zou bij de vertrouwenspersonen moeten liggen, maar daar gaat het nog regelmatig mis omdat vacatures niet ingevuld zijn of mensen slecht bereikbaar zijn. Dan gaan meldingen soms te snel naar het landelijk niveau. Meer aandacht voor het netwerk van vertrouwenspersonen via lokale en regionale partijwebsites is geen overbodige luxe.
3. Er zijn voldoende mogelijkheden om lokaal, regionaal of landelijk integriteitscasussen te melden. De weg daartoe is via de website van D66 te vinden en er is ook aandacht aan besteed op onze congressen. Terughoudendheid in het communiceren hierover is begrijpelijk (geen sluimerende vraag op roepen), maar niet nodig. Zo groot is het aantal meldingen niet, ook niet toen er meer bekendheid aan werd gegeven. Op onze oproep in De Democraat om met ons als evaluatiecommissie in gesprek te komen is bijvoorbeeld geen enkele reactie gekomen.
4. Protocollen, procedures en afspraken worden niet altijd helder gecommuniceerd en ook niet altijd zorgvuldig nageleefd. Nazorg vindt feitelijk niet plaats.
5. Met enige regelmaat is er onderling overleg tussen vertegenwoordigers van de CIO, TVG en het netwerk vertrouwenspersonen. Dat wordt als heel nuttig ervaren. Desalniettemin is er nog geen helder normenkader binnen de partij. Dit terwijl deze evaluatiecommissie een belangrijke rol voor het TVG weggelegd ziet in de discussie over normen binnen de vereniging.
6. De rolverdeling tussen de verschillende organen is niet helder hetgeen heeft geleid tot ongewenste gevolgen bij de afhandeling van een aantal casussen.
7. Door de onduidelijke rolverdeling na een melding komt het Landelijk bestuur soms al in actie voordat de melding is getoetst. Daarmee ontstaat het risico dat aan dat handelen en de communicatie daarover al voortijdig conclusies of indrukken worden ontleend. Dat is voor objectieve afhandeling van de meldingen niet wenselijk.
8. Er is geen duidelijk normenkader voor (on)gewenst gedrag en integriteit. Hier is in de begindagen van het integriteitshuis volgens de commissie onvoldoende aandacht voor geweest. De noodzaak om te blijven

nadenken over wat onze normen en waarden zijn, en daarover met elkaar in gesprek te gaan wordt breed gevoeld.

9. In de politieke context kan een integriteitsmelding ingezet worden als een politiek drukmiddel. Het is niet duidelijk of de actoren in het integriteitshuis zich hiervan voldoende bewust zijn. Opvallend is dat het aantal meldingen in verkiezingsjaren aanmerkelijk groter is dan in tussenliggende jaren.
10. Correcte afhandeling van een integriteitsmelding behelst enerzijds een onderzoek naar de feiten ten behoeve van mogelijke (disciplinaire) besluitvorming en anderzijds zorg voor de betrokkenen. Deze beide aspecten lopen soms door elkaar, hetgeen niet bevorderlijk is voor de objectieve afhandeling van de klacht. Tegelijkertijd is een empathische houding van alle mensen die betrokken zijn bij de afhandeling cruciaal.
11. Er is de afgelopen jaren opvallend veel geïnvesteerd in de aandacht voor integriteit in kandidaatstellingsprocedures. Dit heeft bijgedragen aan het bewustzijn binnen de partij.

Deel 4: Aanbevelingen

- A. Verstevig het Integriteitshuis door de basis eronder (de normen en waarden waar we op toetsen) verder te verstevigen en te concretiseren. Het Team Verantwoord Gedrag kan daarbij een belangrijke rol spelen.
- B. Draag er daarbij zorg voor dat er periodiek contact is tussen de CIO, het TVG en het netwerk vertrouwenspersonen. Deze pijlers van het Integriteitshuis dienen jaarlijks op een congres hun activiteiten en signaleringen te delen. Verken of leden van deze organen ook door het congres verkozen dienen te worden.
- C. Investeer in het versterken van het netwerk vertrouwenspersonen. Zij zijn de eerste opvang in de regio en moeten goed opgeleid en geïnstrueerd zijn in de wijze waarop gesprekken met betrokken leden worden gevoerd en wanneer al dan niet doorverwezen wordt naar landelijke gremia (CIO, Landelijk Bestuur).
- D. Erken dat er een (procesmatig) onderscheid gemaakt moet worden tussen harde integriteitskwesaties waarbij sprake is van handelen in strijd met de wet of het algemeen belang (fraude, omkoping, belangenverstrengeling), en van handelen dat indruist tegen de (sociale) veiligheid van individuen binnen onze vereniging.
- E. Vertrouwenspersonen lossen zelf geen integriteitsvraagstukken op maar zij kunnen leden die hen opzoeken steunen en adviseren. Indien de casus zich ertoe leent wordt idealiter binnen de lokale of regionale afdeling een oplossing gezocht. In andere gevallen kan een melding bij de CIO geadviseerd worden.
- F. Ten aanzien van anonieme klachten dient door vertrouwenspersonen zeer grote terughoudendheid betracht te worden. Deze moeten in principe niet in behandeling worden genomen. Wanneer er op basis van meerdere anonieme klachten of andere signalen redelijkerwijs toch een beeld zou kunnen ontstaan over een mogelijke integriteitsschending dan kan het Landelijk Bestuur op de hoogte worden gebracht.
- G. In het geval dat vertrouwenspersonen het Landelijk Bestuur informeren over redelijke vermoeden van integriteitsschendingen op basis van meerdere anonieme klachten dient een externe partij ingeschakeld in te worden. Ten behoeve van de selectie van dit type partijen dient een protocol en lijst met kwaliteitseisen beschikbaar te zijn.
- H. Beperk de rol van het Landelijk Bestuur bij integriteitsvraagstukken tot met name die van procesbewaker. Wijs een trio van bestuursleden aan die met deze taak is belast, in plaats van alleen de voorzitter. Beoordeling van casuïstiek moet niet bij het Landelijk Bestuur liggen. De CIO is het enige orgaan dat interne integriteitsmeldingen onderzoekt, conclusies trekt en een advies uitbrengt. Op basis daarvan kan het Landelijk Bestuur besluitvorming voorbereiden.

- I. Overweeg om iedere melder (waar de melding ook binnenkomt) eerst in contact te brengen met een vertrouwenspersoon. De vertrouwenspersoon kan adviseren over de melding bij de CIO.
- I. Beperk de beroepsgang naar het Geschillencollege in integriteitskwesties tot het besluit van het Landelijk bestuur. Het oordeel van de CIO zou niet voor beroep vatbaar moeten zijn.
- II. Ga door met het voeren van integriteitsgesprekken met kandidaten voor gezichtsbepalende functies. Respecteer daarbij het oordeel van de gesprekspartners en schuif gesignaleerde potentiële bezwaren alleen goed gemotiveerd terzijde, zodat gespreksvoerders ook in de toekomst bereid blijven om die rol op zich te nemen.
- J. Blijf uitgaan van het bemensen van de diverse gremia door gemotiveerde en goed geëquipeerde D66 leden en ga niet het stelsel aan een externe partij overdragen (is duur en niet per se beter); creëer wel mogelijkheden en budget om de eigen mensen te ondersteunen bij gewenste training, opleidingen en intervisie.
- K. Zie erop toe dat protocollen en procedures goed nageleefd worden, zoals: niet reageren op anonieme meldingen, altijd hoor en wederhoor toepassen, het vier-ogen principe nooit loslaten (dus geen gesprekken voeren tenzij minstens twee leden van de betreffende organisatie daarbij aanwezig zijn), duidelijk zijn over termijnen waarop verslagen gemaakt worden en waarbinnen reacties behandeld worden.
- L. Maak werk van nazorg: spreek met betreffende gremia af dat bij het afsluiten van een casus binnen drie maanden nog eens nagevraagd wordt wat de stand van zaken is.
- M. Stel over drie jaar weer een interne evaluatiecommissie aan om na te gaan wat dan de stand van zaken is, of aanbevelingen overgenomen zijn en hun werking gehad hebben.